

Tautosakos darbai 68, 2024, p. 121–150
ISSN 1392-2831 | eISSN 2783-6827
DOI: <https://doi.org/10.51554/TD.24.68.07>

Partizaninio karo atodangos Mingėlų šeimos laiškuose

VYKINTAS VAITKEVIČIUS

Klaipėdos universiteto Baltijos regiono istorijos ir archeologijos institutas

<https://ror.org/027sdcz20>

vykintas.vaitkevicius@ku.lt

<https://orcid.org/0000-0003-0034-4463>

Ši publikacija skirta partizanų, jų artimųjų ir draugų laiškam – skelbiamas Mingėlų šeimos narių susirašinėjimas, taip pat šeimos nariams adresuoti draugų laišškai, visi pakliūvantys į 1950-09-03 – 1959-12-13 laikotarpį. Laiškai buvo rašomi partizaninio karo verpete, tolimose tremties vietovėse (arba pakeliui į jas), taip pat jau vėliau, kovas už laisvę menančiose vietose Lietuvoje.

Mingėlai (kitai – Mingelai, Mingelevičiai, Mingilai, Mingilavičiai) gyveno Mažuolių kaime, miškuose tarp Šiaulėnų, Pašušvio ir Baisogalos. Didelėje Lauryno Mingėlo (1877–1945-10-11) ir Teodoros Tvarijonaitės-Mingėlienės (1873–1967-07-27) šeimoje užaugo 8 sūnūs ir dukros. Stanislovas (gim. 1914), būdamas dvidešimties, nuskendo. Antrajam pasauliniam karui baigiantis, vyriausioji iš vaikų Pranciška (gim. 1911) jau buvo išteklėjusi už Stanislovo Jasaičio, Ona (gim. 1918) – už Stanislovo Pakutinskio, o Teodora (gim. 1925) dar gyveno pas tėvus. Juozas (gim. apie 1913), Aleksandras (gim. 1917), Monika (gim. 1922) ir Laurynas (gim. 1926) ruošėsi ginkluotai kovai.

1945 m. liepos 24 d. tėvai Laurynas ir Teodora kartu su dukra Teodora, taip pat dukra Ona Pakutinskiene ir vaikaite Irena Pakutinskaite (gim. 1940) buvo ištremti. Laurynas neilgai trukus mirė, 1947 m. gegužę močiutė Teodora su anūke Irena nelegaliai grįžo į Lietuvą, pastaroji apsigyveno pas tetą Prancišką Jasaitienę. Deja, neilgai: 1947 m. gruodžio 27 d. ištrėmė ir Jasaičių šeimą. Mingėlų namas Mažuolių

Received: 11/11/2024. **Accepted:** 20/11/2024

Copyright © Vykintas Vaitkevičius, 2024. Published by the Institute of Lithuanian Literature and Folklore Press. This is an Open Access article distributed under the terms of the Creative Commons Attribution License, which permits unrestricted use, distribution, and reproduction in any medium, provided the original author and source are credited.

1. Mingėlų šeimos medis, sudarytas remiantis T. Mingėlaitės ir I. Pakutinskaitės-Čiumakovos užrašais. Pagal Pašušvio ir Šiaulėnų bažnytinių gimimo metrikų knygas patikslinti Pranciškos, Stanislovo, Aleksandro ir Onos gimimo metai. V. Vaitkevičiaus brėžinys

2. Mingėlų seserys ir brolis Antrojo pasaulinio karo metais (iš kairės): Teodora, Laurynas, Ona. Iš I. Pakutinskaitės-Čiumakovos albumo

kaime buvo išardytas iki pamatų (tokią bausmę okupantai ir jų talkininkai taikė daugeliui partizanų) – pervežtas į Baisogalą ir naudojamas kitų¹.

1948 m. kovo 29 d. (antrąją Velykų dieną) Legečių miško žeminėje (Radviliškio r.) išduoti žuvo broliai Juozas Mingėlas-*Aukštuolis*, ir Aleksandras (Aleksas)

¹ 2019 m. Mingėlų namas vis dar stovėjo adresu Kapų g. 1B (išsamiau apie jų sodybvietę Mažuoliuose žr. Petrauskas 2019: 59).

3. Mingėlų seserys ir vaikai Antrojo pasaulinio karo metais (iš kairės): Monika, Irena Pakutinskaitė ir Ona Pakutinskienė. Iš I. Pakutinskaitės–Čiumakovos albumo

Mingėlas–Kęstutis (išsamiau apie tai žr. LYA, f. K–5, ap. 9, b. 6, l. 33–35; Petrauskas, Vaitkevičius 2019: 595–598); 1949 m. kovo 14 d. Gankių k. (Radviliškio r.) kovodama už laisvę gyvybę paaukojo Monika Mingėlaitė–Grażina.

Tuo metu mama Teodora slapta gyveno pas žmones Šeduvos apylinkėse, Irena Pakutinskaitė slapstėsi atskirai. 1949 ar 1950 m. pastarąją priėmė partizanų rėmėjai Stanislovas ir Elžbieta Sajai iš Balandišio k. (Radviliškio rajone). Kai čia veikęs bunkeris buvo išduotas, 1952 m. spalio 18 d. šeiminką kartu su dukra Genovaite,

4. Prieš Teodorai Mingėlienei ir jos vaikaičiai Irenai vykstant į Lietuvą (iš kairės): Teodora, Irena ir Ona. Iš I. Pakutinskaitės–Čiumakovos albumo

taip pat jų augintinę Ireną areštavo. 1953 m. Irena sugrąžinta į tremtį pas mamą, vėliau Rusijoje ištekęjo, susilaukė vaikų, į Lietuvą gyventi negrįžo.

Po daugelio dešimtmečių, 2010 m. liepos 20 d., būtent Irena Pakutinskaitė–Čiumakova iš Rostovo srities parašė laišką laisvės kovų įamžintojui Romui Kauniečiui. 2010 m. rugpjūčio 2 d. jiedu susitiko Panevėžyje, pas Teodorą Mingėlaitę. 2012 m. birželio 5 d. Irena, dar kartą atvykusi į Panevėžį tvarkyti jau mirusios tetos Teodoros palikimo, R. Kauniečiui perdavė pluoštą Mingėlų šeimos nuotraukų, dokumentų, laiškų, taip pat Vyčio Kryžiaus ordino Komandoro didįjį kryžių (Nr. 678), kuriuo 1999 m. lapkričio 22 d. LR Prezidentas Valdas Adamkus po mirties apdovanojo Lauryną Mingėlą-*Džiugą* (išsamiau žr. Kaunietis 2014: 373–384).

Laurynas buvo Radviliškio gimnazijos auklėtinis, veikiausiai Vietinės rinktinės kariūnas, partizanų puskarininkis², Prisikėlimo apygardos Maironio (vėliau Poviolo Lukšio) rinktinės ir tuo pačiu metu šios rinktinės Mindaugo tėvūnijos štabo viršininkas, spaudos leidinių apipavidalintojas ir leidėjas. Jis ilgai palaikė ryšį su namiškiais, o Baisogalos, Pašušvio, vėliau – Šiaulėnų, Šiluvos, Tytuvėnų apylinkėse kovojo iki 1953 m. kovo 14 dienos. Tą dieną žuvo išduotas bunkeryje Pivoraičių k. (Kelmės rajone).

2 Būdavo, pasirašo ir kaip partizanų jaunesnysis viršila (plg. 1952 m. spalio 6 d. dokumentą: LYA, f. K-1, ap. 58, b. 28600/3, t. 2, l. 296-48).

5. Teodora Mingėlaitė (kairėje) ir Irena Pakutinskaitė-Čiumakova pas Teodorą Panevėžyje, 2010.
R. Kauniečio nuotrauka

Ši T. Mingėlaitės ir I. Pakutinskaitės-Čiumakovos išsaugotų laiškų, taip pat nuotraukų publikacija skirta išblaškytos, sugriautos Mingėlų šeimos ir šventam iš jos kilusių laisvės kovotojų Juozo, Aleksandro, Monikos ir Lauryno atminimui.

*

Keturiolikos laiškų pluoštą yra perpynusi kovojusių ir žuvusių Mingėlų brolių ir sesers gija, paženklinę jų atminimas, persmelkęs netekties skausmas ir artimųjų ilgesys. Išlikusioje korespondencijoje ypač svarbus brolis Laurynas Mingėlas, pasivadinęs ir namiškių partizaninio karo metais vadintas Laime. Šio laisvės kovotojo portretas ryškėja iš trijų unikalių jo paties seserims į tremtį parašytų ir iliustruotų laiškų (laišk. 1–3)³. Toliau apie Lauryną kalba artimiausias jo bendražygis, politinis kalynys ir tremtinys Viktoras Šniuolis-*Vytvytis*, ir partizanų rėmėja Teresė Mikniūtė iš Minaičių k. (Radviliškio r.).

L. Mingėlo laiškai parašyti taip, kad nežinodamas nepamanytum, jog jų autorius – partizanas prie spingsulės slėptuvėje, miško stovykloje ar dienojantis kur pas rėmėją. Bet mažiausiai dvi ypatybės verčia suklusti, nes retas kuris taip rašė.

Pirma, Laurynas gerai jaučia laiką, skaičiuoja⁴ ir net atkreipia dėmesį, jog prasidėjo pirmieji XX a. antros pusės metai, o jo laikas esąs sunkus, nuobodus ir ilgesingas

3 Nurodomi šios publikacijos laiškų numeriai.

4 Kadangi ėjo vadovaujančias pareigas, L. Mingėlas turėjo nuolat ant dokumentų, spaudos leidinių viršelių ir kitur rašyti esamojo – faktinio – laiko datą.

(laišk. 2). Tačiau partizanas net nepastebi, kad ruošiantis rašyti seseriai (matyt, atsa-
kant į jos laišką) praėjo jau daugiau kaip pusmetis. Palyginimui, Lionginas Baliuke-
vičius dienoraštyje rašys: „Išaušta rytas. Šiandien jau liepos 19 d. Kaip greitai laikas
bėga. Juk netrukus bus du metai, kai aš partizanauju“ (Kašėta 2006: 35).

Nesiimu spręsti, ar laiko pajautą lemia vien gyvenimo kokybė, darbas, veiklos.
Šiandien klausčiau: ar greitai, net nepastebimai tekantis laikas gali būti nuobodus? Ar
nebus taip, kad L. Mingėlas, gyvendamas nuolatiniame pavojuje, priverstas slapstytis,
be to, nuo 1949 m. rugpjūčio bent jau iki 1950-ųjų slaugytas ir gydytas mažame bun-
keryje po Miknių šeimos klėtimi, kitaip nei namiškiai ir draugai, juto laiko tėkmę?

Antra ypatinga Lauryno laiškų vieta yra jo atsakymas į klausimą, kam sukurta
jaunystė, – ji esanti skirta heroizmui (laišk. 3). Jei tai būtų samprotavimas XX a.
vidurio gimnazisto rašinyje ar kuriame spaudos leidinyje, didelės nuostabos nekel-
tų. Tačiau aštuoniolikos ar devyniolikos metų sulaukęs L. Mingėlas pasirinko gin-
klutą kovą, ir jam rašant laišką ji tęsėsi jau ne mažiau kaip šešerius metus (kitai-
p tariant, kelis kartus ilgiau, negu vidutinė partizanavimo trukmė). Per tą laiką Lau-
rynui buvo suteiktas partizanų puskarininkio laipsnis, 1950 m. kovo 15 d. už ypa-
tingą drąsą kautynėse jis buvo apdovanotas Laisvės Kovos Kryžiumi (antro laipsnio,
su kardais; LYA, f. K–1, ap. 58, b. 33960/3, t. 11, l. 64–64atv). Rašydamas seseriai
apie gyvenimo tikslą, Laurynas kuria irklinės valties jūroje vaizdinį (laišk. 3). Jeigu
valtis neturėtų irklų, ją galima būtų palyginti su gyvenimu be tikslo ir siekių. O štai
gyvam į priešo nelaisvę patekusiam Vaclovui Gudaičiui gaila lageryje be prasmės ir
be tikslo sutirpusių dienų (laišk. 10). Ir tremtyje jis alkana širdim ilgisi gyvenimo,
kuris turėtų ir tikslą, ir prasmę... (laišk. 11).

Laiškų turinys atkreipia dėmesį ir į partizanų tarpusavio ryšius, jų laikyseną.
Kovos draugai tampa broliais, ir tai, dar kartą akivaizdu, ne deklaratyvus, o tikras
jausmas: „Tie arai, kurie savo krauju pašventino žemę, ne tik Tau, bet ir mano šir-
dies broliai buvo“, – rašo V. Gudaitis L. Mingėlo seseriai T. Mingėlaitei (laišk. 9).
V. Šniuolis L. Mingėlo seseriai Onai ištars: „Mūsų bendras gyvenimas mus [su Lau-
rynu – V. V.] surišo taip, kad aš tarp Jo ir savo brolio nemačiau jokio skirtumo. Ir
kadangi Jis man Brolis, tai Jūs – Sesuo“ (laišk. 12)⁵. Labai retas, vertingas liudijimas
iš partizanų rėmėjų perspektyvos – jų namuose besislapstantys, globojami laisvės
kovotojai yra ne šiaip įnamiai, bet tos šeimos vaikai: „Visi apsiverkim, kad tik vienas
mūsų vaikelio palika givas“ (laišk. 14).

Dar čia minėtina partizanų tapatybė. Jau esu rašęs apie gilius ir sudėtingus po-
kyčius, kuriuos išgyveno išėjusieji į mišką, priėmę priesaiką ir, kartu su kovotojo

5 Iš Maironio rinkt. vado pareigų atleistas Vytautas Sankauskas-*Daukantas* 1952 m. balandžio 29 d. išsakydamas nepasitenkinimą raporto forma Prisikėlimo apyg. vadui Juozui Paliūnui, be kita ko, rašė: „Vytvytis ir Džiugas yra neišskiriami draugai, ką daro vienas, tą ir kitas. Jiems nėra nė vieno gero vado ir viršininko, išskyrus jų brolius ir kažkokį žuvusį apygardos vadą [veikiausiai Leonardą Grigonį – V. V.]“ (vertimas iš rusų k.; Malinauskaitė 1999: 115–116).

už laisvę vaidmeniu, naują vardą (Vaitkevičius 2018). Žuvusieji kovoje krauju pašventino mūsų žemę, rašo V. Gudaitis (laišk. 9). Bet kas atsitiko tiems, kurie pateko į kalėjimą, lagerį, iš jo – į tremtį? Nei tada, nei vėliau pas savuosius jie nebesugrįžo – tiesiog nebebuvo kelio atgal. V. Šniuolis mamai mirus lieka vienas be artimųjų (laišk. 12), V. Gudaitis, paleistas į laisvę, skuba į Lietuvą ir Lietuvoje jos... neranda (laišk. 11). Tad nereikia stebėtis, kad Vaclovas pirmajame laiške T. Mingėlaitei pasirašė kaip „Buvęs Rastas, dabar Vaclovas Gud[aitis]“ (laišk. 9), o po septynerių metų vis dėlto grįžo prie partizano vardo – ir tapatybės: „Manau, įspėsite, kas aš per vienas? Taip, tai Rastas!“ (laišk. 11).

Daugelyje laiškų šiandien nuostabą kelia susižinojimas – kaip greitai žinios tada įveikdavo tokius didelius atstumus. Neįtikėtina, nepralenkiamą čia Pranciška Mingėlaitė-Jasaitienė, 1949 m. balandžio 6 d. tremtyje jau turėjusi pakankamai tikslų žinių apie kovo 25–29 d. Lietuvoje įvykusį trėmimą (laišk. 5). Negana to, Prancišką pasiekdavo naujienos, kuriomis tada dalijosi tik laisvoji – partizanų – spauda Lietuvoje arba tie, kurie klausėsi Vakarų šalių radijo stočių. Tame pačiame laiške ji kalba apie „viso pasaulio pokarinio jaunimo susirinkimą“, į kurį ir pati su seserimi tikisi vykti.

Kitoks atvejis, netgi priešingas, – tai Gertrūdos Rutkauskaitės, pas kurią prisiglaudė Mingėlų mama Teodora, laiškas. Sprendžiant iš rašysenos ir ypač iš senovinio datos rašymo būdo (laišk. 4), G. Rutkauskaitė rašyti mokėsi arba prieš Pirmąjį pasaulinį karą, arba tuoj pat po jo. Tai neturėtų didelės reikšmės, jei ne propagandinės okupuotos Lietuvos spaudos eilutės, netikėtai įsiterpusios į senyvos moters laišką, už T. Mingėlienę rašomą dukrai į tremtį: „Dabar tarybų respublikoj daug linksmiau, daugiau sueigų, ypač jaunam žmogui daug geriau ir smagiau gyventi [...]. Šok, dainuok ir džiaukis. Tą viską atnešė karas ir laimėjimas.“ Čia peršasi išvada, kad raštingumas Gertrūdai ne tik buvo naudingas, bet tuometinėmis aplinkybėmis darė didelę žalą: mokėdama skaityti, į rankas ji, matyt, imdavo laikraščius ir naiviai tikėjo viskuo, kas tik juose buvo rašoma⁶. Na, bet „sėja jau artinasi, jau kopūstai sudygę, jau ridikėliai išaugę“, – vis dėlto G. Rutkauskaitė netrukus grįžta prie temos, kurią pati daug geriau išmano.

Rengiant laiškus spaudai, perteiktos jų sintaksinės ir morfologinės konstrukcijos. Neredaguotas paliktas vienas autentišku kalbėjimu išsiskiriantis laiškas (laišk. 14). Glaustas kontekstas, kiti duomenys apie laiškus pateikiami prieš, o rengėjo paaiškinimai, jeigu tokie reikalingi, kiekvieno iš pateikiamų laiškų išnašose.

Visų čia skelbiamų laiškų originalai ir Mingėlų šeimos nuotraukų pluoštas bus perduotas į Šiaulių „Aušros“ muziejų.

Vykintas Vaitkevičius

.....
6 Kad G. Rutkauskaitės namuose būtų buvęs radijo imtuvas – to meto sąlygomis neįmanomas dalykas.

1–3 LAIŠKAI. PARTIZANAS LAURYNAS MINGĖLAS – SESERIMS
TEODORAI IR PRANCIŠKAI TREMTYJE

Lauryno laiškų rašytų bendražygiams iki šiol niekur rasti nepavyko. Jis palaikė ryšį su seserimi Teodora ir kitais namiškiais. Išliko trys laiškai. Du mėginti rašyti Jos – *Laimės* – vardu, tačiau nuosekliai to padaryti nepasisekė.

Laiškų rašysenos palyginimas su 1949 m. gruodžio 24 d. rankraščiu iš Prisikėlimo apyg. archyvo (LYA, f. K–5, ap. 9, b. 56) patvirtina L. Mingėlo autorystę. Minėtina, kad 1949 m. rugpjūčio 13 d. Užpelkių miško kautynėse (Radviliškio r.) Laurynui buvo sutrupintas dešinės rankos kaulas (virš alkūnės) ir apatinis žandikaulis (kulka, atsimušusi nuo žiūronų laisvės kovotojui ant krūtinės, rikošetu pataikė į smakrą; KRTM GEK 3027; Petrauskas ir kt. 2018). Ilgai gydomas ir slaugomas bunkeryje, maitinamas per rugio šiaudą Laurynas vis dėlto pajėgė lygiai, dailiai rašyti. Reikėtų, buvo kairiarankis?

Laiškas rašytas violetiniu rašalu 14,8 × 20,8 cm dydžio lapo abiejose pusėse, lapas tris kartus perlenktas į lygias dalis (5 × 7 cm); pirmo puslapio kairys kraštas papuoštas augaliniu motyvu.

Skyryba ir rašyba nežymiai redaguota (pavyzdžiui, *šiandiena* vietoje *šendiena*, *tikėkit* vietoje *tykėkit*).

1950.IX.3

Sėdau rašyti, miela sese, bet nesurandu žodžių, nuo ko pradėti, kuriais pasveikinti ir ką palinkėti, kad aš šiandieną toks vargas ir kažkas spaudžia man taip krūtinę. Betgi žinau, kad man gi nebus lengviau, o parašyti šį tą vis tiek reikia, nes iš viso senokai berašiau. Nes kitaip gali imti galvoti, kad visai Jumis pamiršau, arba kitaip kaip. Ne, sesule, nepamiršom, nejaugi galima būtų pamiršti savo artimus ir brangius žmones. Mintimis dažnai aplankau jums, bet nūdienu jau įstengia padaryti tai, kad rečiau tenka aplankyti jums ir su laiškais.

Žinoma, ne visiems toks likimas kluvo kaip manasis, ir ne kartą rūstaujau ant jo. O gal aš jau per daug didelė pesimistė, tai yra nusivylėlė. Bet kad jau nebėra ko per daug šypsotis. Ir geriau tikėti ir būti pesimistu, negu tikėti apgaule... Bet nenusiminki, sese, aš tik taip sau parašiau, ir gal neliks mūsų džiaugsmo dienų, ir saulė nusileis gal mums visai, bet Jūs tvirtai tikėkit, kad Jums dar patekės, patekės ir išnyks Žemę gaubiančios tamsybės. Gi ne amžiams saulė nusileidžia...

O dabar tavo sumanymui nelabai norėčiau pritarti, nes artinasi žiema, o be to tam niekuomet nebus vėlu, ir galima bus suspėti vėliau. O gal tave aplinkybės verčia ir aš klaidingai suprantu. O be to, jeigu ciocė pyksta, rašyk tuomet tiesiai tenai jos vardu, bus dar geriau. Šįmet dar lietuviškos duonelės visiems užteksim, o ateinančiais metais tai matysim, ir kaip norėsi galėsi daryti. O gal Tu pati atvažiuosi susitvarkyti, bus dar geriau.

Teta! Perduok linkėjimus nuo manęs savo sesulėms, o taip pat, ir kaip rašysi, se-
sei įdėk sveikinimus jos vaikučiams ir visiems buvusiems mūsų kaimynams. O taip
pat daug sveikinimų ir linkėjimų, kam miela ir brangi mūsų Tėvynė.

Sudiev...

Tesaugo ir padeda Jums Aukščiausias.

Jūsų Laimė

Iš turinio matyti, kad toliau pateikiamas L. Mingėlo laiškas skirtas tremtinei seseriai
Pranciškai Mingėlaitei-Jasaitienei, 1950 m. mirus vyrui Stanislovui likusiai su trimis
vaikais: Zita (gim. 1939), Aldona (gim. 1942) ir Stanislovu (gim. 1945).

Laiškas rašytas mėlynu cheminiu pieštuku dviejuose $14,8 \times 20,8$ cm dydžio lapuose
(abiejose pusėse), tris kartus perlenktuose į nelygias dalis (5×7 cm), iliustruotas trimis
vaikus vaizduojančiais ir vaikams skirtais piešiniais (negalima atmesti galimybės, kad Lau-
rynas prieš akis turėjo kurį nors prieš karą leistą vaikišką žurnalą ir kruopščiai kopijavo).

Skyryba ir rašymas nežymiai redaguota (pavyzdžiui, *mažylių* vietoje *mažilių*, *viltys*
vietoje *vyltys*).

1951.I.30

Turėjau senai parašyti, sesule brangi, ir žadėjau, bet štai kaip niekur nieko pra-
bėgo daugiau kaip pusmetis laiko. Daugiau kaip pusmetis to sunkaus, nuobodaus
ir ilgesingo laiko. Taigi, pažadėjau – patiešijau, neišpildžiau, irgi, gal nekaltinsi, kad
nusidėjau. Užtaigi dabar rašau.

O dabar pirmučiausiai norisi pasveikinti su šventėmis, nors jos jau ir prabėgo,
bet tas nesvarbu, gi kitos vėl netoli. O taip pat ir su šiais dvidešimto amžiaus antro-
sios pusės pirmaisiais metais sveikinu ir iš visos širdies linkiu, kad jie būtų kur kas
laimingesni, ir kad mūsų ir Jūsų vargai ir viltys prieitų bent vieną kartą pabaigą.

O tavo didžiam sielvarte noriu tarti bent vieną suraminimo ir paguodos žodelį.
Nes įsivaizduoju, koks jis gali būti sunkus, palaidojus taip artimus, o ne mažiau ir
mylimus žmones svetimoje žemėje. Ir atlikai gi dabar viena be stipresnės užuovėjos
su būreliu mažylių našlaitėlių, be savo namų, artimųjų, toli nuo savo gimtosios žemės.

Gal tau šitie žodžiai bus gan skaudūs, kad aš primenu juos, bet aš pilnai įsivaiz-
duoju tavo padėtį ir tą jausmą, kuris šiandien taip pat nėra svetimas man ir kurį
pilnai keletą kartų teko išgyventi.

Miela sesule, iš širdies tariau tau užuojautos žodžius. Ir kaip apniks tave sunkios
valandos ir širdis apkars, atmink šiuos žodžius, gal jie tau palengvins gyvenimo naštą:

Kai širdį tau skausmas kaip peiliais suspaus,

Kai žmonės pabėgs ir tavęs neužstos,

Pakelk tada širdį nuo žemės aukščiau

Ir bus tau be žodžių kentėti lengviau.

Neliūdėk, sesule, nes tu turi dėl ko gyventi žemėje. Tik pažvelk į savo mažylius ir pamatysi, kaip apims tave nusiramimas. Juk jie tavo ateitis. Tik mokyk juos doros.

Tankiai prisimenu tuos tavo mažus bubulius, ir vis įsivaizduoju tokius mažus kaip tuose paveikslėliuose, o tikrų tikriausiai kur kas didesni, nes ir aš kur kas paaugau per tą laiką, kaip paskutinį kartą juos mačiau. Pabučiuok juos kiekvieną nuo manęs ir pasakyk, kad tai aš bučiuoju. Ak, kiek man būtų darbo ir linksmumo su jais.

Jei gali, sesut, leisk juos mokytis. Tik žiūrėk, kad nepamirštų savo kalbos. O jei neįsigali, tai nors namuose turėdama laiko papasakok apie dainomis gražią ir garsią žygiais mūsų gimtą šalį.

Jei susirašinėji, ir rašysi kada mylimiausiai Petrutei, įdėk nuo manęs širdingiausių linkėjimus. Toliau linkėjimus perduok mūsų kaimynam. Ar susieini? Tai šiuo kartu ir sakysiu sudieui. Tesaugo ir tepadedu jums Visagalis.

Laimė

Trečias išlikęs L. Mingėlo laiškas vėl skirtas seseriai Teodorai – *Tavutei*. Šį kartą brolis atkalbinėja nuo vedybų su kitataučiu. Paminėtina, kad Teodora šeimos nesukūrė, 1959 m. grįžo į Lietuvą, apsigyveno Panevėžyje su mama. Iki pensijos dirbo gelžbetonio gamykloje krano vairuotoja. Atgimimo metais įsitraukė į politinių kalinių ir tremtinių sąjungos veiklą, gyveno viena, artimų ryšių su niekuo nepalaikė.

Laiškas rašytas mėlynu rašalu dviejuose perlenktuose 14,5 × 21 cm dydžio lapuose (rašoma pirmo lapo abiejose pusėse, antrajame – tik piešinys), buvo kartą lenktas perpus, dedant į voką; puošnėmis raidėmis parašytas kreipinys, paskutiniame lape – tautiniais rūbais apsirengusios merginos su grėbliu ir lauknešėliu piešinys (tikėtina, kad Laurynas prieš akis turėjo kurį nors prieš karą leistą žurnalą ir kruopščiai kopijavo).

Skyryba ir rašyba nežymiai redaguota (pavyzdžiui, *spindulius* vietoje *spinduolius*, *nežydėkit* vietoje *nažydėkit*).

Tavut!

Šiandieną pas mus šv. Petro atlaidai. Iš vaискаus, kaip lino žiedas, dangaus, saulutė beria savo malonius spinduolius. Švelnus švelnus kaip motinos pabučiavimas pučia vėjelis. Sode taip graudžiai kukuoja raiba gegulė. Malonios, kaip tos rožės po mano akim, sukėlusios širdžiai mintis neramias, eina sesulės atlaiduosna. Palydžiu aš jas tik akimis. Taip norėtus kartu su jomis eiti. Bet ah... rožės, jūs nežydėkit taip gražiai, nurimk gegule, ir tu širdie, nurimk!.. Juk ne Tau visa tai. Tau tik su vyturėliu traukti juodą dainą.

Taip, miela sese, šiandiena atstūmęs viską, stengsiuosi prabilti į Tave, idant tu manęs nebartumei, kad Tave užmiršau. Ne, apie tą nėra nė ko kalbėti. Kaip gali žmogus pamiršti gali⁷, kas širdyje giliai įaugę. Bet žinai, per gyvenimą ir šiaip ir taip pasitaiko. O tikriaus pasakysiu aiškiai: Esu pesimistas, kitaip sakant liūdnai nusiteikęs. O kam tuomet berašyti, jeigu kitaip negali. Juk jums kartumo ir taip užtenka. O jeigu rašysiu kitaip, juk tai bus žodžiai netikri, ne iš širdies ir jausis dirbtinumas. O savęs apgaudinėti ir dirbtinumo nemėgstu. Na, bet jeigu tau malonu, rašysiu tad be progos.

Ne, sesule, nepykau, nes neturiu už ką. Tik norėjau tau tarti keletą žodžių patarimo. Aš ir vėl dar noriu pakalbėti anuo senu reikalu. Tai ir tu nepyk. Pakalbėti apie daug ką galima.

Taigi, pirmiausia pasistatyk, sesut, sau klausimą, koks tavo gyvenimo tikslas? Ir jį iš visų pusių įvairiai apgalvok. Nes žmogus gyvenime be tikslo – tai lyg valtis jūroje be irklų, kurią mėto bangos į įvairias puses.

O kam gi sukurta jaunystė, džiaugsmui, malonumams? Ne, ji sukurta tik heroizmui. O vedyboms dar daug yra laiko. Tą visuomet paspėsi. O aš žinai, sese, ką tavo siela išugdys, ką tu gyvendama gyvenimo vingiuose sutiksi, o ar aš žinau, kas manšias klaidas atkartos? O be to, ar manai, kad pasaulis amžinas? Ir ar tavo tas viešėjimas toje „svečioje“ šalyje nėra laikinas.

Antra, susirašyti tai susirašyti⁸, bet ar paskiau gi galėsi atsirašyti? Argi tas darbas tik vienai dienai? O jeigu ne taip, tai matai, ne tik kalba, bet žinok, jog svetimtaučio ir būdas visai skirtingas nuo tavo. Ir siekimai skirtingi. O susituokus tai svarbiausia. Kad ne anksčiau, tai vėliau vis tiek neberastumei bendros kalbos. O kas tuomet? Nei pakarta, nei paleista. Ir būsi kaip dūšia be vietos. Keiksi save ir savo dalį.

Tavęs gi laukia Tėviškė, ir tavo darbščių rankų. Ir dar kartą kartoju, įsidėmėk, kad pasaulyje nieko pastovaus nėra, viskas keičias, viskas mainos. Po šaltos žiemos būna šiltas pavasaris. Su.

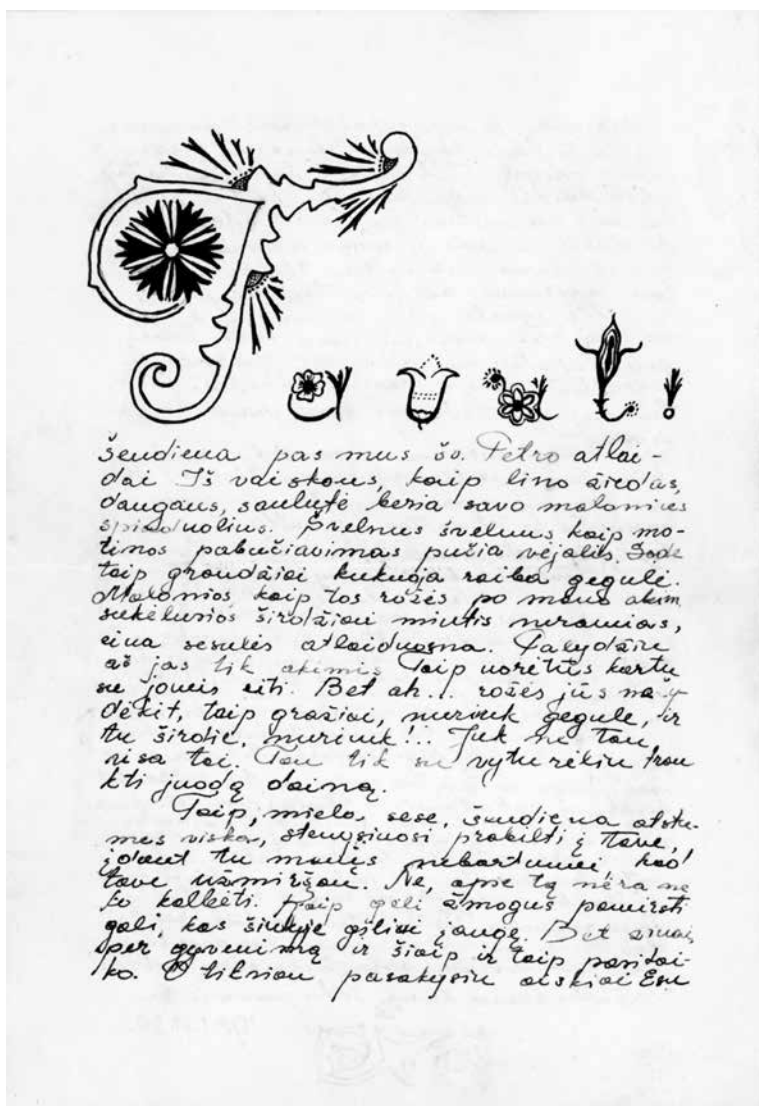
1951.VI.29

4 LAIŠKAS. MOTINA TEODORA IŠ LIETUVOS PER KITĄ ASMENĮ – DUKRAI TEODORAI TREMTYJE

1947 m. gegužę iš tremties į Lietuvą nelegaliai sugrįžusi Teodora Mingėlienė gyveno įvairiose vietovėse. Iš pradžių kartu parkeliavusi anūkė Irena Pakutinskaitė laikėsi atskirai, pas tetą P. Mingėlaite-Jasaitienę, o ją su šeima išvežus, kaip rodo 1948 m. gegužės 11 d. laiškas, kuriam laikui buvo apsistojusi Viešvilės kaime (Radviliškio r.) pas Gertrūdą

7 Taip originale.

8 Turimas omenyje civilinės santuokos aktas.

6. 1951 m. birželio 29 d. L. Mingėlo laiško seseriai Teodorai pradžia

Rutkauskaitę. Be to, tuo pačiu metu pas G. Rutkauskaitę kartu su Teodora ir Irena namuose buvo Teodoros dukra partizanė Monika-Gražina. Laiške taip pat paminėtas 1948 m. kovo 29 d. žuvęs jos brolis Aleksandras (gim. 1917), tik neaišku, kodėl vienas, be tose pačiose kautynėse žuvusio antro brolio Juozo (gim. 1913). Gal trūko tikslų žinių, o gal Monika, pasitraukusi iš apsupties, matė tik žuvusį Aleksandrą?

Laiškas rašytas paprastu pieštuku dviejuose suliniuotuose $16,9 \times 20,9$ cm dydžio mokyklinio sąsiuvinio lapuose, kartą lenktuose perpūs, dar užlenkus galą dedant į voką; sulenkto laiško kampas buvo apgraužtas pelės.

Skyryba ir rašyba daugelyje vietų redaguota (pavyzdžiui, ypač vietoje *ipač*, *žibuoklės* vietoje *žiboklės*, daug vietoje *dag*).

Panele Tavuose!

Sveikinu Jus iš Tėvynės Lietuvos su naujuoju pavasariu, su nauja lakštutės dainute, ir noriu, kad greitu laiku ir Jūs jas girdėtumėt tyliais vasaros vakarais, ypač iš po lietaus. Sveikina Jus mamytė ir trokšta jums viso geriausio. Tad nenustebkit iš to visko, nes viskas: pas mus pavasaris toks šiltas, jau žydi pirmos žibuoklės. Jos taip nekaltai skleidžia savo žiedelį, jos primena visą jauno žmogaus...⁹ Tik mes ne visada suprantam tą žiedą. Greitai jis išsiskleidžia, greitai ir vėl subyra.

Tad, miela, pas mus viskas pasiūvairina.

Jeigu nenusibos toks klaikus, gal neįdomus šio laiško turinys, tai dar rašau.

Dabar tarybų respublikoj daug linksmiau, daugiau sueigų, ypač jaunam žmogui daug geriau ir smagiau gyventi, nes prie blogo pripratę¹⁰. Vakarųškos vakarais, vien tik įvairumas. Šok, dainuok ir džiaukis.

Tą viską atnešė karas ir laimėjimas. Dabar ir kapitalistai šnerpštauja, nori greito pasaulinio karo, bet bijo ir dreba kaip drebulės lapelis prieš tokią galingą armiją.

Aš jums ir nusibosiu su savo pasakomis.

Sėja artinasi, jau kopūstai sudygę, jau ridikėliai išaugę. Jau Mamytė bučiuoja jus ne šimtą, bet tūkstantį kartų. Gražina truputį tinginiuoja, guli.

Dar tik gegutės užkukavimo trūksta.

Prisimink visus ir tyliai susikaupk. Tiesa, AtA Aleksas pamilo tą amžinybę ir pasiliko joje. Irutė žaidžia ir juokias nuo kutėlio¹¹.

Tad, miela, ir visi ten esantys lietuviai, nenustokit vilties ir tikėkis, kad greitu laiku pamatysi savo akimis vėl gimtąjį kraštą. Vėl jame džiaugsis ir liūdės.

Sveikinu visus tenai esančius lietuvius. Širdingai tartas jūsų mamytės žodis: „Melskitės, vaikeliai, atsiduokit Marijai.“

Tad vakaras ir baigiu rašyti, atleiskit.

Tariu širdingą sudiev.

M. Gerdrūta

19 V/11 48

Viešviliai

Rašykit

Gerdrūtai Rutkauskaitei

Viešvilių km.

Šeduvos pšt.

Radviliškio apskr., LTSS¹²

.....
⁹ Neįskaitomas žodis.

¹⁰ Nebaigta mintis puslapio pabaigoje.

¹¹ Kutenimo?

¹² Taip originale.

5–7 LAIŠKAI. TREMTINĖ PRANCIŠKA – TREMTINEI SESERIAI
TEODORAI

Su vyru ir trimis vaikais ištremta P. Mingėlaitė-Jasaitienė 1949 m. su Velykomis sveikindama tremtinę seserį Teodorą atmena prieš metus antrą Velykų dieną (1948-03-29) įvykusią tragediją Legečių miške, kai išduoti ir užpulti žeminėje kartu su kitais partizalais žuvo broliai Juozas ir Aleksandras Mingėlai.

Stebina, kad, praėjus vos savaitei nuo 1949 m. kovo 25 d. Lietuvoje prasidėjusio vieno didžiausių trėmimų istorijoje *Priboj*, Pranciška jau aprašo jo mastą ir kaip konkrečiai buvo paveikti jų pažįstami, kaimynai.

Laiškas rašytas rašalu viename suliniuotame 16,8 × 20,5 cm dydžio mokyklinio sąsiuvinio lape, buvo 2 kartus lenktas į lygias dalis; sveikinimas iliustruotas velykiniu zuikučiu su trispalve vėliavėle (spalvų seka sąmoningai pakeista) ir margučiais.

Skyryba ir rašyba daugelyje vietų redaguota.

1949 IV 6

Brangioji Sesute Tavute!

Gyvenk laiminga,
Tik eik gėlių takais,
Vien laimės tau linkiu rytais vakarais.
Tegul tavo takelį saulutė apšviečia,
Vargai ir nelaimės te tave neliečia...
Sveiki sulaukę Šv. Velykų!

[Kitoje laiško pusėje kartomas kreipinys:]

Brangi Sesute!

Sveikinu tave su ta skaudžia ir atmintinga švente, kuri mums išplėšė širdis, ir trauks visuomet mūsų ašaras. Brangioji, ir šiemet ne daug mandresnės žmonėms šventės, jau vėl rieda vagonai su žilagalviais senukais ir klykiančiais vaikais į tą plačios tėvynės rojų, į linksmą meškų kraštą. Šiandien parašysiu trumpai, už keleto dienų gal dažinosiu aiškiau ką.

Paulina Kairienė su vaikais papuolė į tą ekskursiją, Mockiškio Bitienė su Vaciu ir Mažuolių Kairiai, iš Augmenų devynios šeimos, dar kol kas nežinau, kaip mano kaimynai Grigaliūnai, bet sprendžiu, kad jau apleido ir jie savo kampelį. Tas buvo kovo 25 iki 9¹³ dienos tęsiasi. Tiesiog gauda kaip 40 metais. Nenusiminkim,

.....
13 Iki 29?

nors širdį gelia, neilgai tas tęsis, jau birželio mėnesį bus viso pasaulio pokarinis jaunimo susirinkimas, aš manau, kad ir mes ten dalyvausime. Apie savuosius dabar nieko nežinau. Kaip mūsų senelė ir vargšeliai? Nuo Jono Petrėčio gavau siuntiniuką su pasveikinimu su Velykom. Tiesa, šiom dienom laukėm tų svečių brangių atvažiuojant. Parengė jau patalpas, gal bus pažįstamų.

Sudieui, lik sveika, brangute. Greit vėl parašysiu.

Pranė

Antras Pranciškos laiškas Teodorai (*Tavytei*) likęs nedatuotas. Sprendžiant iš turinio – Pranciška jau našlė – jis turėtų būti datuojamas laikotarpiu po 1950 m., kai mirė vyras Stanislovas Jasaitis, bet iki 1953 m., nes minima naujai iš Lietuvos atvežtų tremtinių grupė.

Apie Teodoros ketinimą tekėti už svetimšalio – dabar tampa aišku, jog tai buvo tremtinys latvis, – 1951 m. birželio 29 d. laiške svarstė ir brolis Laurynas. Pranciškos laiške paminėtą Laimę (matyt, tarmiškai iš klausos užrašyta *laima*) reikia sieti būtent su broliu Laurynu, taip pasirašiusiu du laiškus seserims Teodorai ir Pranciškai.

Laiškas rašytas rašalu viename 19,5 × 20,6 cm dydžio aprintame lape (iš abiejų pusių), jis buvo 2 kartus perlenktas į lygias dalis.

Skyryba ir rašyba daugelyje vietų redaguota (pavyzdžiui, *pirmiausia* vietoje *pirmeuse*, *jūsų* vietoje *jusu* ir t. t.).

Daina

Šiaurys vėjas pučia toli nuo kalnų,
O kaip man čia liūdna, ilgu, neramu.
Skrustu nuriedėjo ašara viena,
Bet širdis vaitoja laisvės alkana.
Brangis sesute Tavosyte!

Aš ir vėl pas tave, pirmiausia turiu pasveikinti ir palinkėti laimės ir sveikatos, šiandieną Atvelykis. Aš darbe, nors darbas ir nesunkus, bet nubosta per ilgą buvimą. Už save turiu atbūti pilną sutką¹⁴, ir už kitą pusę, tai pavirs man marėm tos dvi dienos. Labai liūdna ir ilgu, kad negaunu laiškų nuo jūsų, kodėl taip retai rašot, tai nežinau. Širdingai dėkoju kelintam laiške jums abiems už pinigus, kur siuntėt dėl manęs, o laiško neturėjau su Velykom nė nuo vienos, nei viena nepasveikina. Gal jūs ar sergat, ar taip laiko neturit, o kaip tu, sesut brangi, visai retai rašai ir trumpus laiškus. Tu atsidėk keletą minučių ir parašyk apie savo gyvenimą, ką tu dirbi, ką valgai ir kaip gyveni; kiek uždirbi, ir kokį darbą dirbi. Žinoma, tavo darbas sunkus, Tavut, turbūt jūs neprašot, kad suvežtų jums į vieną vietą. Pas mūsų, kur dabar

.....
¹⁴ Iš rusų k. *сутка* 'para'.

atvežė lietuvius, tai kalba, kad jau kaip ledai išeis, veš prie savo šeimų. Gaila, susipažinom, supratom, tokie mielūs žmonės – mokyti, švarūs, iš miestų surinkti, kur buvo pasikavoję, ir taip yra didelių ūkininkų buvusių, net dvarininkų. Kiekvieną dieną kaip susitinkam, taip supratom dabar – ir skirtis gaila. Nors aš taip neturiu nė apsirengti kaip jie, aš jau nuplyšus, bet vis tiek jie mane gerbia, kaipo vargstančią sesę lietuvę.

Dar turiu pasigirti, kad užvakar ir vakar baliavojom pas vieną draugę lietuvę siuvėją. Atvažiavo savanorės, jos tikra motina ir sesuo, čia pas mūsų gyventi, tai buvo sutiktuvės. Kaip Lietuvoje dvi dienas baliavojom, koks dvidešimt žmonių.

Tavosyt, parašyk, kaip tavo latvis, kodėl nieko nebeparašai, aš mokytus vyrus labai myliu, tu myli latvį mokytą, o aš lenką, buvusį ukmergietį dvarininką, bet greitai mums upė išskirs. Dar nei kartą nevedęs, mano amžiaus. Tu niekam neparašyk. Žadam kada nors dar susitikt.

Tavosyt, įdedu fotokartą, nusiųsk Anytei, tegu jin siunčia Petrytei, o jums prišiusiu kitas, sekančiais laiškais. Nieko nežinau apie Laimą. Taip liūdna ir nuobodu. Rašyk, lauksiu, sudiev, bučiuoju.

Pranė

Trečias Pranciškos laiškas seseriai Teodorai – vėl velykinių švenčių proga, vėl primena apie 1948 m. per Velykas įvykusią Mingėlių šeimos tragediją.

Rašytas rašalu viename suliniuotame 16,8 × 20,3 cm dydžio mokyklinio sąsiuvinio lape, kartą perlenktame, užlenkus galą (dedant į voką). Sprendžiant iš pabaigos, trūksta antrojo šio laiško lapo.

Skyryba ir rašyba daugelyje vietų redaguota.

1955 m. kovas, 29 diena. Tomskas

Velykos!!

Praėjo šaltoji žiemužė,
Pavasaris šypsos antai.
Su džiaugsmu ir šypsena skuba
Velykos pas mus taip greitai.

Sesutė jau dažo margučius,
Velykos arti jau, arti.
Ko liūdžia, senoji močiute,
Kam galvą nulenkusi verki.

Jai gaila sūnulių išžudytų
Iš laisvės gimtųjų namų.
Šindi per šventąsias Velykas
Nėr tų, kur sėdėjom kartu.

Jie švenčia Velykas po žemių,
Saulutė jiems šildo veidus.
Ir šventų Velykų aušrinė¹⁵
Paukšteliai per amžius jiems giedos.

Brangi Sesute!

Sveikinam mes tave su šventoms Velykoms, su tokia įspūdinga švente. Žmonėms toji šventė džiaugsmą atnešė, o mums – liūdesį ir ašaras, visam amžiui nepamiršamas skausmas. Bet ką gi padarysim, turim gyventi ir liūdėti, ramiai teilsis mūs brangūs broliai. Lengva tebūna žemė šaltoji. O mums palikę tie jų žodžiai, mes nepamiršime jų niekad.

Sveikinam visi tave, brangioji. Karolis linki daug laimės ir pasisėkimų gyvenime, sako, kad būtumėm kartu, išgertumėm per Velykas arba taip kada, būtų linksmiau jai laiką praleisti. Nu kaip nors storokis, Tavut, kad atvažiuotum šią vasarą pas mūsų. Nors aplankysi mums, jeigu visai neišleis¹⁶.

Šindi Karolis biskį dąrs¹⁷ meškerioja Velykoms, o aš padarysiu biskį braškės¹⁸. Tavut, prašom pas mus atvažiuoti, ot būtų smagu, nors man reiks dirbti per abidvi dienas, pirmą dieną po pietų iš dviejų, iki vakara dešimt, o antrą – iš vakara dešimt iki ryta šešių, ir dvi d. vihad¹⁹

8 LAIŠKAS. TREMTINĖ PRANCIŠKA – MAMAI IR SESERIAI TEODORAI LIETUVOJE

Ketvirtas išlikęs Pranciškos laiškas rašytas jau į Lietuvą. Sesuo Teodora rengėsi sėsti prie Kūčių stalo kartu su mama Teodora. Ši nelegaliai sugrįžo dar 1947 m. gegužę ir, labiau-siai tikėtina, buvo sekama tikintis, kad pas ją pavyks suimti Mingėlų vaikus – partizanus. Kaip pasakoja anūkė I. Pakutinskaitė-Čiumakova, iki 1948 m. kovo 29 d. T. Mingėlienę kartą iš tikrųjų aplankė už laisvę kovojantys jos vaikai. Žinoma, kad 1948 m. gegužę pas mamą pabuvo M. Mingėlaitė-Gražina; tikėtina, kad apie 1950–1951 m., veikdamas Radviliškio krašte, mamą lankė ir L. Mingėlas-Džiugas.

.....
¹⁵ Galbūt turėjo būti *aušroje*.

¹⁶ Turima omenyje: mus nors aplankysi, jeigu neleis persikelti gyventi visam laikui.

¹⁷ Reikšmė nesuprantama, bet taip gali būti parašytas žodis *dirbs*.

¹⁸ Toks gėrimas, rauginamas iš cukraus, arba su cukrum padarytas alus – LKŽe: braškė (2).

¹⁹ Iš rusų k. *выходные* 'ne darbo dienos'.

Laiškas rašytas rašalu suliniuotame dvigubame 16,5 × 20,5 cm dydžio mokyklinio sąsiuvinio lape (abiejose pusėse), perlenktame perpus ir dar užlenkus galą (dedant į voką).

Skyryba ir rašyba daugelyje vietų redaguota (pavyzdžiui, *neparašiau* vietoje *neparašau*, *valios* vietoje *vales* ir t. t.).

Brangioji Mamyte ir Sesute!

Sveikinam mes jumis su šventoms Kalėdoms ir su naujais metais, linkėdami jums laimės, sveikatos kuo daugiausia ir kitokių visokių pasisėkimų gyvenime. Linksmi ir laimingai praleisti tas šventes ir daug daug kitų tokių švenčių sulaukti, brangi mamyte ir sesute, švęskit šventas Kūčias šįmet be mūsų, o per kitas Kūčias visi kartu sėsime už Kūčių stala ir laušim plutkutę iš mamytės rankučių.

Nenuliūsk, Močiute!!

Nenuliūsk, močiute, kad per šventas Kūčias šįmet mano vieta pasiliks tuščia ir nelaus ranka tau baltos plotkutės, tie, kur anksčiau laužė ir dar čia šįmet, mūsų vietoj dėkit eglių šaką, iš to pat aglyna, kuriame vaikščiojam, ir mažytę Kūčių stalo žvakę.

Tu taip padarysi, aš tikrai žinau. Aš žinau, jūs sėsit poterių kalbėti už užtiesta stala su kita šeima. Mumis prisiminsit ir tyliai liūdėsit, per rukšlėtą veidą risis ašara. Tai neliūsk, močiute, jogi mes ne vieni palikom tėvynę ir gimtus namus. Daugel jau nevalgys šitos vakarienės, ne tiktai tėvynėj, betgi ir pas mus. Kaip žaliuos eglutė ir degs žvakė Kūčių, kitąmet vėl būsiu kartu su jumis. Vėl plutkutę laušiu iš tavo rankučių, ašaras nubrauksme balta skepeta.

Pranė

13 XII 59 m.

[Prierasas pieštuku:] Žadu vis dar atvažiuoti šią žiemą aplankyti jumis, vis tiek atvažiuosiu.

Dovanokit mums, kad taip ilgai laiška neparašiau, ne iš blogos valės²⁰. Aš buvau prašius Tavutės, kad man daugiau rašytų, į mano vieną savo kelius laiškus parašytų. Aš pati neprisiruošiu, o mano vaikai, nieko jie nemoka, sako, kada mama visai nematysi, tada mes rašysim. Širdingai dėkojam jums, sesute, už laišką, girdėjom per kitus, kad tau neduoda ramiai gyventi, pasa neturi. Ar tiesa, ar ne? Kodėl neparašai, gal ko supykai? Aš kaip tik dabar išgirdau tą maliodiją, labai susirūpinau ir Anei²¹ parašiau, jin man rašė, kad taip pat nuo jūsų neturi nė kokios žinios, seniai negavo nuo jūsų laiškų, gal sergat, gal kas jau negerai atsitiko, kad nerašot.

Mes šią valandėlę sveiki visi. Anksčiau iš rudens Karolis sirgo, ko tik neužmušė žulikai – einant iš darba pastojo kelią. Su gelaže galvą permušė ir pinigus atėmė.

20 Nelabai aišku, kodėl, bet vidinėje dvigubo mokyklinio sąsiuvinio pusėje prasideda – tiksliau, toliau tęsiasi – pirmoji laiško dalis.

21 O. Mingėlaitei-Pakutinskienei – savo seseriai.

Kuc²² nedaug atrado – virš šimta ir pasa ištraukė. Kartu beveik cielą mėnesį nedirba, dabar jau dirba ir jaučias sveikas. Zita dirba toj pačioj vietoj baldų minkštų fabrike. Uždirba kaip kada šešius, kada aštuonius²³. Aldutė mokinas ant bugalterės, jau ketvirtas mėnuo, reikia mokytis iš viso septynių mėnesių ir jau reik septynių šimtų mokėti. Jau 4 užmokėjau, mokinas gerai, jeigu bus galimybės, tai leisime toliau, o jeigu kaip, gal ir tiek užteks. Bus kalkoze bugalterka, kaip parvažiuosme į namus. Sudieu, likit sveiki, lauksiu laiškų, bučiuojam.

Pranė

9–10 LAIŠKAI. PARTIZANAS POLITINIS KALINYS VACLOVAS GUDAITIS – TREMTINEI TEODORAI MINGĖLAITEI

Šis susirašinėjimas užsimezgė Teodoros, parašiusios pirmos, iniciatyva. Nuo 1944 m. rudens Vaclovas Gudaitis-*Arūnas*, kitaip – *Rasas*, partizanavo ir 1946 m. jau buvo Povilo Lukšio rinkt. štabo viršininkas, 2-ojo rajono vadas (žr. Malinauskaitė, Juodis 2012: 146). Veikdamas Grinkiškio ir Baisogalos valsčių erdvėje, bus susipažinęs su Mingėlų šeima ir jos partizanais Juozu, Aleksandru (laiške jis vadinamas Aru), Monika (vadinama Gražinos slapyvardžiu).

Laiškas rašytas violetiniu rašalu languotame 15,8 × 20,5 cm dydžio mokyklinio sąsiuvinio lape (rašyta abiejose pusėse), du kartus perlenktame skersai, tada užlenkus jo galą.

Skyryba ir rašyta nežymiai redaguota (pavyzdžiui, *pasrūvusių* vietoje *pasrūvusių*, *suklupusių* vietoje *suklūpusių*, *dėja* vietoje *dėja*).

Laiškas jau buvo publikuotas (Kaunietis 2014: 380–381).

Šiaurė, 1949 m. sausio m. 27 d.

Mieloji sesė,

Kada vienuka supa mane ir mintimis būnu toli toli nuo čia, žiūriu pro langą į snaigų žaismą ir štai netikėtai pasibeldi į mano vienišo tremtinio pastogę, sukeldama visą eilę prisiminimų, iš tos pasakos, kuri buvo tokia trumpa, bet taip žavinti. Skaitau Tavąjį laiškutį, godžiai ryju eilutę po eilutės ir stengiuosi prisiminti, kas per viena toji mergaitė, kuri kaip ir aš išrauta iš gimtosios tėviškos žemės tolimos šiaurės audrų blaškoma prisimena mane? Ir tik dabar prisiminiau! Kaip ekrane prabėga visa eilė vaizdų – prisiminimų: Tėviškė... Žalioji... Klajojimas be galo... juk tai praeitis, kuri įprasmina dabartį ir leidžia tikėtis ateities rytojaus. Nejaugi Aukščiausias nusigręš nuo bėdinių ištroškusių teisybės savo vaikų? Ar mes kalti, kad troškome, ieškojome

22 Nors.

23 Šimtų rublių.

teisybės, o kartais ir klydome... Nejau visi pavasariai ir visos džiaugsmo šventės tebus tik trumpas neramių klajonių šauksmas! Ne. Visi keliai veda į Romą. Ir pro krauju pasrūvusią tėviškę, pro suklupusių brolių kapų kryžius, ateis ir į mūsų suvargusią tėviškės žemę pavasaris, kurio taip trokšta ir ilgisi po žiemos ledais sukaustyta tėviškė.

Tavute, mieloji sesė, nuoširdžiausiai tau dėkoju už prisiminimą ir laišką. Man labai malonu žinoti, kad jūs esat gyva, šiaip taip laikotės ir gyvenate tuom pačiu ilgesiu ir rūpesčiais, kuriuo gyvenu aš ir tūkstančiai mūsų likimo ištiktų tautiečių, bet kartu ir liūdna dėl jus ištikusios nelaimės. Tiesiog skaudu ir nesinori tikėti, kad jų jau nebėra mūsų gyvųjų tarpe. Dar Vilniuje teko išgirsti, kad Aras palūžo, taip pat ir Juozas suklupo, bet aš netikėjau. Argi gali palūžti arai, kada tiek daug erdvės žalios tėviškės gojuos, kada tiek daug jų reikalinga. Ir dabar jei rašytų kas nors kitas, netikėčiau, bet dabar... Su skaudančia širdim sutinku tą skaudų post faktum. Tie arai, kurie savo krauju pašventino žemę, ne tik Tau, bet ir mano širdies broliai buvo.

Dabar šiek tiek apie save. Aš nesenai „švenčiau“ ([19]46 m. XII.27) savo naujo gyvenimo periodo dvejų metų sukaktį. Po to, po aštuonių mėnesių „atostogų“ Vilniaus palociuose, pro Leningradą, Kirovą pakliuvau čia, kur ir dabar gyvenu. Iš karto kirtau mišką, vėliau šiek tiek susirgau, buvau ligoninėje, dirbau virtuvėje. Vėliau, iki praeitų metų kovo mėn. 10 d., dirbau prie rąstų štabeliavimo ir čia susilaužiau kairę koją, po to vėl ligoninė. Kurį laiką gulėjau ligoninėje, kaip ligonis, o dabar jau pusė metų kaip gyvenu toje pat ligoninėje, ir dirbu kaip sanitaras. Kasdien gauni tą patį ubagiško dydžio elimitinį²⁴ ligonio maisto daavinį, kurio, atrodo, pilnai pakaktų katei pašerti. Darbo turiu nemaža, bet vis dėlto čia geriau negu kur nors miške. Taip pat liuoslaikiu palošiu šachmatais, šį tą paskaitau, taip ir slenka diena po dienos, nusinešdamos su savim ir rūpesčius, ir lūkesčius.

Mano „mieste“ (stovykloj) yra dar dešimt iš įvairių Lietuvos kampų atbloktų tautiečių, bet, deja, nei vieno artimesnio, iš anksčiau pažįstamų, su kuriuom galėtum savo rūpesčiu ir širdgėla pasidalinti. Taip ir slenka dienos, pilnos laukimo ir ilgesio. Visa laimė, kuomet gauni iš kur nors laišką, bet ir jų paskutiniu laiku taip maža.

Prašai parašyti kokių nors eilėraščių ar dainų, mielu noru tą padaryčiau, bet deja – ką aš šiuokart Tau galėčiau parašyti. Esu toks išsiblaškęs, kad ir laiško žmoniško parašyti negaliu. Tą atidėsiu sekančiam kartui, be to, nežinau, ir ar šį mano laišką gausite. Kuomet parašysit, atsiųsiu – Rasas nemeluoja! Prašau, jei yra galimybės, perduok mano nuoširdžiausius pasveikinimus p. Jasaičiams, Gražinai ir kt. mano prieteliams. Parašyk, ar dar auga ir bujoja jūsų kiemo ąžuolas.

Baigsiu. Mano nuoširdžiausias linkėjimas. Tesaugo ir globoja Jus Geroji Aušros Vartų Motina ir leidžia išsipildyti visiems tavo širdies troškimams! Rašyk, lauksiu. Iki... tėvynėje!

Buvęs Rasas, dabar Vaclovas Gud [parašas]

.....
24 Taip originale.

Anot I. Pakutinskaitės-Čiumakovos, perdavusios laišką R. Kauniečiui, T. Mingėlaitė, perskaičiusi šį, toliau publikuojamą, Vaclovo laišką, labai susijaudino, vaikščiojo susimąsčiusi, su niekuo nebendravo, nekalbėjo. Kažin, iš kur Irena, tuo metu buvusi Lietuvoje, tai sužinojo? Gal bus pasakojusi jos mama ar pati Teodora?

Laiškas mėlynu rašytas rašalu dvigubame suliniuotame $15,1 \times 19,8$ cm dydžio mokyklinio sąsiuvinio lape, kartą perlenktame perpus.

Skyryba ir rašymas nežymiai redaguota (pavyzdžiui, *pušų* vietoje *pūšų*, *beplazdančias* vietoje *beplastančias*).

Laiškas jau buvo publikuotas (Kaunietis 2014: 282–283).

Šiaurė, 1949 m. gruodžio m. 11.

Šiandien taip sninga,
Sninga žemėn obelių žiedais.
Panašiai mūsų laimė dingo –
Su visais ir visais pažadais...

Tevut, mieloji sesė!

Vėl už lango merkiasi diena, krinta žemėn dangaus gražuolės žvaigždės ir puošia ją, lyg nuotaką baltais sniego rūbais. Jos palengvėle, tarytum švelnus mylimosios pabučiavimas, gula ant bailiai taigoje susiglaudusių pastatų, ant paslaptingai ošiančių miške šimtamečių pušų vainikų ir, rodos, tuo pačiu švelniu šalčiu į ilgesiu beplastančias sielas. Ir vėl žiema su negailestinga letena prislėgė žemę, sukaustė tykiai srovančią Vesilianą, užslopino pavasary gyveniman pasinešusį augmenėlį ir čia pat už lango žydėjusių astrų ir našlaičių žiedus. Bet ar įstengs sukaustyti tą begalinį ilgesį, tą didelį, neaprepiamą veržimąsi į ten, kur liko praeitis, kur kasdien veržiasi visos svajonės ir mintys, kur moja ir laukia toli palikusi, po savo vargu palinkusi tėviškė?..

Tevut, atleisk man, kad aš taip ilgai neprisiruošiau Tau parašyti, beveik prieš tris savaites gavau vieną, o už kelių dienų ir antrąjį, už kuriuos nuoširdžiai Tau dėkoju, bet paskutiniu laiku buvau tiek užimtas, kad vis kasdien neturėjau kada, be to, ir dabar pasikėlęs iš lovos vėl pradėjau dirbti, bet jaučiuos nekaip. Gyvenu vaistais, o tokiu atžvilgiu, manau, supranti, kas galima žmoniškesnio parašyti.

Aš gyvenu po senovėj. Širdy tas pats laukimas ir ilgesys, kuriuo plasta ir tavoji širdis. Ir todėl aš puikiai suprantu ir atjaučiu tavąjį sielvartą. Bet ką padarysi, jei jau Aukščiausiojo skirta mums tokia dalis. Pasitikėkime Juomi. Jis rūpina ir dangaus paukščius, baltąją laukų leliją papuošia kasmet naujais rūbais, o taip pat ir menką lauko smilgą, palenktą audros. Aš šventai tikiu, kad Jo beribis gailestingumas sutrumpins ir mūsų nedėkingas tremtinio dienas ir leis susitikti mūsų kasdien dabar tik svajonėse aplankomoje tėviškėje. Tik gaila tų šiaurėje sutirpusių be prasmės, be

tikslo dienų, gaila tų auksinių tėviškės laukų saulėlydžių, kurie išnyko laiko verpete be mūsų. Tos niekad negražinamos jaunatvės dienų nerūpestingosios pasakos...

Artinasi Kalėdos... O kiek daug tuščių vietų bus prie Kūčių stalo, kiek ašarų nuriedės per tėviškėje palikusiųjų veidus, prisiminus tą šventą vakarą išblaškytus, gyvenimo audros išrautus brolius, seseris, tėvus... Bet prisimink, kad gimęs Kūdikėlis ir šią šių metų tyliąją naktį vėl nužengs į žemę, ašaromis paplūdusią, ir aplankys kiekvieną laimingą ir vargšą, jei tik jis dar Jo nepamiršo savo nusiminime. „Garbė Dievui aukštybėse, o ramybė žemėje geros valios žmonėms“.

Tevutė, mieloji sesė, besiantinančių Kalėdų ir naujų metų proga aš Tau nuoširdžiausiai linkiu tos dvasinės ramybės, kuri apglėbė beveik prieš du tūkstančius metų Betliejaus piemenėlius, sveikatos ir ištvermės. O naujieji metai lai suteikia nors dalelytę laimės tosios, į kurią taip veržiasi Tavo jaunatve plastanti širdis...

Vakar gavau iš vienos pažįstamos mergaitės Lietuvoje laišką, kuriame rašo apie tas nuotaikas, kurios vieši tėvynėje, ir rašo „praeis žiema, pavasaris žydės, kaip kad praeina diena ir naktis, o tėviškė priglaus tave kaip brolių, ramunės žiede laimę atrasi“. Taip kaip galima tuom netikėti, juk tai svajonė visų mūsų blaškomų gyvenimo audrų. Nejaugi mums nebebūtų lemta išvysti tėviškės laukų pavasario, kuklių ramunių žiedų. Iš savo namiškių labai senai jokio laiško negaunu ir tas kelia manyje rūpesčio, ir bendrai laiškai pasidarė retesnis svečias mano gryčioje.

Baigsiu. Turiu eiti į darbą, o už lango jau naktis, tokia pat kaip ir daugelis čia nugrimzdusių laiko bangavime.

Linkiu daug daug laimės!

Tesaugoja Tave gimęs Kūdikėlis.

Tuom kart sudie.

Vacius

11 LAIŠKAS. PARTIZANAS POLITINIS KALINYS IR TREMTINYS VACLOVAS GUDAITIS – TREMTINĖMS TEODORAI IR ONAI MINGĖLAITĖMS

Trečias išlikęs Vaclovo laiškas seserims Mingėlaitėms parašytas po septynerių metų, ūmai, traukinyje, vežančiame atgal į Intą. Galbūt V. Gudaičiui formaliai nebuvo leista apsigyventi Lietuvoje. Šiame laiške justai ir asmeninis nusivylimas, atsisveikinimas su Tėvyne, kurion gyventi jis iš tikrųjų nebegrižo. Anot turimų duomenų, Vaclovas vedė buvusią partizanų ryšininkę Joaną Ligeikaitę, nuo 1970 m. jų šeima gyveno Siguldoje prie Rygos. Vaikų jiedu neturėjo, palaikė ryšį su Ligeikomis Lietuvoje, mirė ir yra palaidoti Siguldoje.

Laiškas mėlynu rašalu rašytas dvigubame liniuotame 16,7 × 20,3 cm dydžio mokyklinio sąsiuvinio lape, du kartus perlenktame į lygias dalis. Skyryba ir rašyba nežymiai re-

7. Seserys Mingėlaitės ir jų draugės: pirmą iš kairės Pranciška (ką tik išleista į laisvę), antra – Teodora, ketvirta – Ona. Ant kitos nuotraukos iš tos pačios serijos užrašyta: „Susitikimas trijų sesučių po 12-kos m. Tomsko mieste Sibire. Tos pačios akys verkia, tos pačios juokiasi, per ašaras išmokom šypsotis, nes tik ką buvom verkusios. 1957 m. rugsėjis 25 d.“ Iš *T. Mingėlaitės albumo*

daguota. Paskutiniame lape yra Onos žinia seseriai Teodorai – visai nesusijusi su turiniu, matyt, perskaitytas laiškas, tyčia ar ne, dar buvo panaudotas ir kaip popierius užrašams.

Laiškas jau buvo publikuotas (Kaunietis 2014: 283–284).

Ust Vimas 1957.XI.7

Mielos sesės Tėvute ir Onute,

Gal Jus nustebins šis mano pasibeldimas į Jūsų duris, po tiek metų, po tiek nežinios dienų.

Būkit sveikos, sesės iš tų pačių gimtų pašušvės pakrančių, iš tų sudužusių praėjusių dienų! Aš grįžtu iš ten, iš rudeniop žydinčios tėviškės, iš gimtų laukų. Du mėnesius ieškojau pėdsakų kadais pramintų, troškau surasti krauju paženklintų pėdsakų gimtojo žemėj... Bet, deja... nei pėdsakų, nei tų, į kuriuos metų metais veržėsi siela.

Grįžau į Lietuvą, bet jos neradau. Vietoje ieškoto žmogaus, draugo, kažkokios dvasios degeneratai, ir man liko iki fizinio skausmo skaudu. Vėl grįžtu į dienų „kalėjimą“ – į šiaurę.

Pakely susitikau krakišką tautietę, kuri pasisakė esanti Jūsų kaimynė, ir pasinaudamas proga vagone rašau kelias eilutes.

Atleiskite, jei mano šešėlis bus ne visai laukiamas. Aš žinau, su manim atlinks šešėliai ir tų, kuriems jau niekad nebūti kartu. Bet ir jie yra mūsų gyvenimo dalis, mūsų kraujo pašventintoji relikvija. Ji šventa. Nors iki fizinio skausmo gelianti žaizda, bet ji mūsų.

Manau, įspėsite, kas aš per vienas? Taip, tai Rasas! Jis dar neužvertė savo lo-dečką ir ant didesnės šidersvos²⁵ gyvena arba, tiksliau pasakius, – vegetuoja. Mus skiria bene septynių metų tarpas, kada paskutinį kartą užklydo negyvas žodis. Ir po to – nežinia... Gyvenimo paradoksas ir ironija, ir tylą, ilga bežadė tylą.

Praeiti keliai ir kryžkelės... ir aš jau beveik metai, kaip laisvas. Gyvenu Intoje, dirbu šachtoje. Su alkana širdim ilgiuos gyvenimo, kuris turėtų ir tikslą, ir prasmę.

Mielos sesės, kaip Jūs begyvenate? Kokie krantai svajotosios laimės patiesė į Jus savo sparnus?

Likite visados skaidrios kaip ir giedras tėviškės dangus, kaip pati šviesiausioji, metų metais širdy išnešiota svaja.

Jeigu atrasit laiko ir noro, parašykit, aš visada ir visada lauksiu.

Priimkite pačius nuoširdžiausius linkėjimus. Iki...

Širdyje su Jumis

Vacius

Mano adresas:

Коми АССР

город Инта,

ул. Полярная N12

подезд 2 кв 2

Гудайтис В. А.

12–13 LAIŠKAI. PARTIZANAS POLITINIS KALINYS IR TREMTINYS VIKTORAS ŠNIUOLIS – TREMTINEI ONAI MINGĖLAITEI

Turimais duomenimis, nuo 1947 m. rudens Viktoras Šniuolis-Vytvytis (1925–2011) tarnavo tame pačiame Jungtinės Kęstučio apyg. Atžalyno rinkt. Margio rajono dalinyje kaip ir Laurynas Mingėlas su broliais Juozu ir Aleksandru, seserimi Monika. Nuo 1948 m. rudens abu partizanai – Viktoras ir Laurynas – veikė kartu ir naujos pareigos jų neišskyrė (apie V. Šniuolio kovos kelią glaustai žr. Vaitkevičius 2020: 157). Negana to, asmenine abipuse priesaika jie buvo pasižadėję neleisti draugui gyvam patekti priešui į rankas. 1949 m. rugpjūčio 13 d. Užpelkių miško kautynėse tokia padėtis ir susiklostė: sunkiai sužeistas Laurynas nebeturėjo jėgų paaukoti savo gyvybės pats ir tai padaryti paprašė Viktorą. Šis rado jėgų nusitaikyti ir šauti, tačiau ginklas nesuveikė – retas, ta-

.....
25 *Šiderstva* – pajuoka, pašaipa (LKŽe: šiderstva).

čiau kovojant pasitaikantis dalykas. Tad Viktoras per apsuptį išnešė Lauryną iš miško ir pasiekė Stanislovo bei Antaninos Miknių sodybą, kurioje veikė tuo metu nenau-
dojamas Prisikėlimo apyg. vadovybės bunkeris. Čia L. Mingėlą gydė ir slaugė Izabelė Vilimaitė–*Stirna* (1925–1952-10-03), šeiminkų dukros Teresė (1924–2000) ir Julijona Mikniūtės (1934–2018). 1953 m. kovo 11 d. V. Šniuolis kartu su Juozu Valantinu–*Giruliu* karščiuojantį L. Mingėlą paliko bunkeryje Antano Bekerio sodyboje Pivoraičių k. (Kelmės rajone). Po dviejų dienų provokatorių surengtame susitikime abu minėtieji partizanai buvo suimti ir J. Valantinas priešui nurodė bunkerio vietą. Kovo 14-ąją, atsisakęs pasiduoti, Laurynas šovė sau į galvą, tačiau liko gyvas ir mirė jau saugumiečių vežamas į Tytuvėnus (išsamiau žr. Vaišvila 2018: 417–421).

Šių įvykių eiga ir su tuo susijusiais išgyvenimais V. Šniuolis daugelį kartų dalijosi Atgimimo metais ir Nepriklausomybę atkūrusioje Lietuvoje. Du jo laišakai tremtinei Onai Mingėlaitei–Pakutinskienei rodo, jog sielvartas dėl bendražygio žūties Viktorą lydėjo, matyt, visais sovietinės okupacijos metais. Paminėtina, kad penktojo dešimtmečio pabaigoje–šeštajame dešimtmetyje V. Šniuolis susirašinėjo su daugeliu partizanų ryšininkų ir rėmėjų, gyvenančių tiek Lietuvoje, tiek tremtyje (žinoma apie jo laiškus T. Mikniūtei, didelį laiškų pluoštą išsaugojo Ona Grigaliūnaitė–Bartulienė–*Tulpė*).

Laiškas rašytas rašalu dviejuose atskiruose $19,3 \times 27,5$ cm dydžio du kartus į lygias dalis perlenktuose lapuose (dedant į voką). Skyryba ir rašyba nežymiai redaguota (pavyzdžiui, *neįsivaizduojate* vietoje *neišsivaizduojate*, *Laurynas* vietoje *Laurinas*, *gyvenimo* vietoje *giveness*).

1956 m. rugsėjo 10 d.

Brangioji Sesuo!!!

Taip netikėtai gavau Jūsų, taip senai lauktą, laišką. Rašau lauktą dėl to, kad senai norėjau, troškau su Jumis susirašyti. Bet nežinojau Jūsų adreso. Rašyti ten, kur nors, iš kur būčiau galėjęs sužinoti Jūsų adresą, aš nenorėjau, nes galvojau, kad mano laiškas gali sudaryti kai kam nemalonumų.

Jūs neišsivaizduojate, kiek džiaugsmo man suteikė tas laiškas. Laiškas iš tokio artimo žmogaus. Aš Jus laikau seserim dėl to, kad A.t.A. Laurynas buvo man tikras Brolis. Mūsų bendras gyvenimas mus surišo taip, kad aš tarp Jo ir savo brolio nemačiau jokio skirtumo. Ir kadangi Jis man Brolis, tai Jūs – Sesuo.

Brangioji Sesuo, norėjau Jums nerašyti. Bet ir slėpti nuo Jūsų juk nėra tikslo. Jūs klausiate Lauručio adreso. – Jis pas Aukščiausiąjį! Buvo iš mūsų „brolių“ vienas, kuris nešiojo vieno iš dvylikos, tik patį negražiausią, vardą. Ir pabučiavo gi taip, kaip pabučiavo tasai, Tą, kuris visus labiausiai mylėjo. Nusikvatojo ir apsidžiaugė, kad čierką išgėrus gerai pasisekė... Nenorėjau skirtis aš tada nuo Lauručio, bet ne mano valiai buvo su Juo iškelti... Jaučiausi gyvenimo nuskriaustu, kada likimas mus skyrė, bet neužteko jėgų Jo pasivyti. Su rauda iš rankų išpuolė gyvenimo lyra ir

tik josios aidas pasklido tėviškės laukuose. Tai buvo penkiasdešimt trečiais metais, kovo keturioliką dieną. Jis palaidotas Tytuvėnuose arba Šiauliuose.

Iki penkiasdešimt ketvirtų metų liepos mėn. aš išbuvau Šiauliuose. O liepos viduryje atsiveikinau su Vilniumi. Apie savo gyvenimą aš plačiau neberašysiu, nes manau, kad tai Jums papasakojo Petras. Liepos mėnesį mes praėjom komisiją ir man sumažino bausmę iki dešimties metų. Su užskaitymais penkis metus jau esu atbuvęs, tad liko dar penki. Senoje vietoje, iš kur dabar mes atvykome, buvo gana geros gyvenimo sąlygos. Aš ten gerai gaudavau užskaitymų ir per dieną atbūdavau už tris. Nuo naujų metų, visą laiką, dirbau ligoninėje ir nenorėjau iš ten išvažiuoti. Čia, palyginus su ten, žymiai blogesnės gyvenimo sąlygos. Mat čia nėra svarbių darbų, todėl ir užskaitų nėra kur uždirbti. Gyvenimo audros truputį palaužė ir sveikatą. Kelionėje buvau kiek išvargęs ir ne per geriausiai pasijaučiau su širdimi. Todėl buvo paguldę į ligoninę. Pagulėjau keletą savaičių ir matau, kad be darbo nuobodu. Ir kada žmogus niekuom neužiimi, o daug galvoji, tada sveikata nei kiek ne gerėja, o ypač kada viskas surišta su nervais ir širdimi. Nuėjau pas sančesties²⁶ viršininką ir paprašiau darbo. Nuo pirmos rugsėjo vėl dirbu ligoninėje. Nežinau, kokia ten staukė²⁷, bet iš visko atrodo, kad su staukėmis čia ne kaip. Užskaitų turbūt čia gausiu tik po pusę dienos, nu būtų labai gerai, jei duotų dieną. Iš viso žmonių čia daug, bet didesnė dalis invalidų. Gyvenu gerai. Turiu mažutį kambarėlį, na ir ko man daugiau reikia. Myliu savo darbą. Taip gera pabūti prie ligonio ir jam padėti. Tokiais momentais aš jaučiuosi, kad gyvenime aš dar kam nors naudingas. Ir kartais net jaučiuosi laimingu. Ypač mūsų sąlygose, juk kartais ligoniui tereikalinga tik moralinė parama.

Paskutiniuoju laiku iš namiškių dar turėjau Motiną. Bet man iškeliavus į Uralą, po pusmečio sunkios ligos ir kančių, penkiasdešimt ketvirtų metų rudenį mane paliko vieną. Priglaudė žemelė paskutinį, kas buvo likę man artimo ir brangaus. Ir kapą supylė svetimieji...

Na turbūt jau ir viską iš savo gyvenimo būsiu aprašęs.

O dabar labai prašau, Brangioji Sesute, aprašykite plačiau apie savo gyvenimą. Juk aš taip senai, senai apie Jus nieko nebežinau. Parašykite, ar senai pas Jus persikėlė Irutė²⁸. O kaip norėčiau aš dabar Ją pamatyti. Turbūt jau mergaitė užaugusi. Aš niekad gyvenime nepamiršiu tos valandos, kad 47 metais mes su Lauručiu atėjome pas Jūsų Sesių²⁹. Irutė tada miegojo. Ir Ją Jūsų Sesuo miegančią atsinešė glėbyje. Ji tada buvo dar visai vaikutis. Ir kada sesuo pasakė: „Irule! Laurutis atėjo.“ Ji kaip kokios srovės išmesta puolė Jam ant kaklo. Prisipažinsiu, negalėjau tada sulaikyti ašarų. Galbūt Ji nebeatsimena, bet aš to neužmiršiu. O taip pat prašau parašyti, kaip gyve-

.....
26 Sanitarinės dalies.

27 Iš rusų k. *цена*, šiuo atveju 'tarifas, atlygis'.

28 Turima omenyje dukra Irena Pakutinskaitė.

29 Prancišką Mingėlaitę-Jasaitienę, gyvenusią Pagomerčių k. (Radviliškio rajone).

na Jūsų sesutė Tavutė ir ar kartu gyvenate? Kaip sveika Jūsų Motina ir kaip gyvena Jasaitienė? Žodžiu, viską, viską aprašykite. Tiesa, aš norėjau paklausti, ar kartais nežinote adreso Bitės³⁰, kuris taip pat buvo išvežtas į Tomską. Jei žinotumėt, prašyčiau man jį prisiųsti. O taip pat prašau aprašyti, kaip gerai paviešėjote ir kas gero tėviškėje.

Baigdamas prašau priimti kuo giliausią mano užuojautą netekus taip Brangaus Savo Broliuko.

Brangioji Sesute, nuoširdžiai dėkoju už Jūsų siūlomą paramą, bet man užtenka visko ir, ačiū Dievui, dar galiu gyventi. O jei kada gyvenimas smarkiai prispaus, tada paprašysiu. Parašykite, ar dar neleidžia grįžti visai tėviškėn?

O dabar prašau perduoti mano širdingiausius linkėjimus ir sveikinimus: Irutei, Tavutei, Mamai, Jasaitienei ir visiems savo Artimiesiems. Linkiu visiems geros sveikatos ir Dievulio palaimos Jūsų gyvenime.

Sudie. Bučiuoju Visus. Jūsų išsiilgęs brolis – Viktoras

Nekantriai lauksiu atsakymo.

P. S. Prisiminimui siunčiu nuotrauką.

Antras išlikęs V. Šniuolio laiškas tęsia pokalbį su O. Mingėlaite-Pakutinskiene apie žuvusius brolius ir seserį, jų atminimą. Rašydamas, kad tokį patį netekties skausmą jis yra išgyvenęs, Viktoras turi omenyje laisvės kovose žuvusį brolių Vytautą (1924 – 1949-08-13) ir seserį Birutę (1931 – 1949-11-01).

Laiškas rašytas rašalu dvigubame suliniuotame 16,9 × 20,5 cm dydžio mokyklinio sąsiuvinio lape, kartą perlenktame pusiau, tada nežymiai užlenkus galą, kad tilptų į voką. Redaguota tik skyryba.

1956 m. lapkričio 2 d.

Brangioji Sesuo!!!

Nežinau kaip išreikšti dėkingumą už laišką ir žineles, atklydusias iš Jūsų padangės. O taip pat nuoširdžiai dėkoju už Tavutės ir kitų brolių tautiečių siunčiamus linkėjimus, kurie taip mieli vienišai širdžiai.

Laišką gavau kaip tikslai laikui, tad ir aš savo maldomis prisijungsiu prie tos brigados Aukos už Juos. Nepamiršdavau Jų nei anksčiau, nes Jie buvo mano artimiausi Broliai. O ypač gausiai prisimindavau tada, kada nors ir pro mažą plyšėlį nugirsdavau varpų gaudimą ir kada mane supo ilgos vienumos valandos. Aš tada prisiminimais tik ir tegyvenau ir dažnai apgalvodavau likimo Jums skirtą, tą didįjį skausmą. O kiek daug, kiek daug turėčiau su Jumis ko pasikalbėti ir papasakoti. Bet per šį mažą popierėlį tiesiog neįmanoma. Juk mes čia pasidaliname tikslai kasdieninėmis mintimis, vargais ir rūpesteliais. O pilnos minties per laišką juk neperduosi.

30 Alessandro Bitės (gim. 1927) – partizano, politinio kalinio iš Mažuolių k. (Radviliškio rajone).

Brangioji Sesuo, Jūs nepagalvokite, kad aš už ką nors nepatenkintas. Ne, priešingai, aš jaučiuosi laimingas, kad susirišau su Jumis. Juk aš neturiu artimųjų. Ir tik Jums galiu atverti savo sielą, ir tik su Jumis galiu pasidalinti savo mintimis. O Jūsų išsireiškimai, Jūsų sielos skausmas man suprantami, nes aš viską, ką ir Jūs, pergyvenau. Aš vyras, man gal ir reikėjo visą tai pergyventi, bet kodėl gi Jums likimas užkrovė tokią didelę skausmo našlą. Aš dažnai pagalvoju, kaip būtų gera, kad vienas galėčiau už visus pernešti.

Man labai smagu, kad toks kilnus D. Tėvas Liudas Jus aplanko ir suramina. Kaip atnešė man šį Jūsų laišką, kaip tik pas mane sėdėjo mūsų D. Tėvas Stasys. Rašau pas mane, nes aš turiu prie ligoninės mažutį atskirą kambarėlį, kuriame po darbo galiu ramiai rašyti ar skaityti. Arba priimti tokį kaip šiandien brangų Svečią. Mūsų D. T. Stasys jau greitai išvažiuoja į tėviškę. Ten, kur aš buvau praėjusiais metais, pas mus buvo penki. Trys lietuviai ir du lenkai. Vasarą komisija visus išleido ir tik trumpam laikui pas mus dar pasiliko Stasys. Su vienu iš lenkų, kuris šiek tiek kalbėjo lietuviškai, mes kartu dirbome ambulatorijoje. Tad ten dažnai, o ypač šventėse, Aukodavome už Broliukus ir Sesutes. Kada pasiliosavo, vienas iš Jų išvažiavo į Irkutską pas lietuvių. Nes ten yra gana daug lietuvių ir, kaip rašo, gyvena neblogai. Tad ir iš mūsų pasiliosavusieji kai kurie išvažiavo ten, pas artimuosius. Dabar visai nesenai gavau laišką iš dėdės. Jis rašo, kad jie jau gavo dokumentus ir nutarė pasilikti ten. Nes rašo, kad turi karvę, turi kiaulį ir šiaip turi nemažai turto. Jis rašo, kad kai kurie buvo grįžę į Tėvynę ir vėl sugrįžo atgal. Jums žinoma, kad tik duotų Dievas, kad greičiau išduotų dokumentus, reikia būtinai išvažiuoti iš tos šiaurės ir grįžti į tėviškę. O kaip pas Jus, ar daug lietuvių yra ir kaip lietuviai, bendrai paėmus, gyvenate?

Aš gyvenu kaip ir anksčiau. Dirbu toje pačioje ligoninėje. Dienos nors ir liūdnos, bet bėga greitai. Nepamatai, kaip prabėgo savaitės, mėnesiai ir metai. Ir kurgi nebėgs greitai ir nepastebimai, kad visos dienos vienodos. Ir visą laiką vis tas pats kartoja. Žmogus palieki mechanizmu ir judi vienodu ratu. Jei nesikeistų gamta. Nebūtų tų mielių, tiek daug primenančių pavasarių-vasarų ir tos žiaurios žiemos, tai gyvenimo ir nepastebėtum. Bet man labai daug skausmo sukelia pavasariai ir vasaros. Žiema kažkodėl ne tiek daug jaučiasi.

Šiuo metu pas mus jau prasidėjo žiema. Jau kelios dienos kaip užsnigo. Buvo apie 20 laipsnių šalčio, nors upė dar tebekovoja su ižu.

Baigdamas prašau Jus, Brangioji Sesuo, nusiraminti, nes Jūs visai sugadinsite savo sveikatą. Ką gi padarysi. Matyt, tokia jau Aukščiausiojo valia.

Vėlinių proga prašau priimti mano giliausią užuojautą.

Iš visos širdies linkiu Jums kuo geriausios sveikatos, ištvermės ir kuo greičiausiai grįžti numylėton tėviškėn.

Prašau perduoti mano širdingiausius linkėjimus Irutei, Tavutei, Liudui, Pranui ir visiems, su Jumis esantiems, Sesėms ir Broliams tautiečiams.

Nekantriai laukiau Jūsų laiškų.
Su Dievu. Bučiuoju karštai Jus, mano Brangioji Sesuo.
Jūsų išsiilgęs brolis – Viktoras

14 LAIŠKAS. PARTIZANŲ RĖMĖJA TERESĖ MIKNIŪTĖ – TREMTINEI ONAI MINGĖLAITEI

T. Mikniūtės namuose Minaičių k. (Radviliškio r.) nuo 1949 m. rugpjūčio 13 d. buvo gydomas ir slaugomas Užpelkių miško kautynėse sunkiai sužeistas L. Mingėlas. Matyti, kad Teresė laiškais palaikė ryšį su jo seserimis tremtinėmis Ona ir Teodora. Išlikęs ir čia skelbiamas laiškas neturi nurodyto adresato, tačiau iš turinio matyti, kad jis buvo skirtas O. Mingėlaitei-Pakutinskienei.

Laiškas rašytas rašalu suliniuotame 17,2 × 20,3 cm dydžio mokyklinio sąsiuvinio lape, kartą perlenktame pusiau, tada užlenkus galą, kad tilptų į voką. Nežymiai redaguota rašyba ir iš esmės skyryba. Visos ryškios tarminės ypatybės paliktos.

1957 III 17 d.

!!!

Gimtoji žemė glaudžia
Sušaudytus brolius
Ir dainos liudnios skaudžios
Nuaidi per laukus.

Nesulaugdama laišką rašau jums, mano brangiosis, ir nežinau kas atitika, kad nesulaukiau laišką ir nuo tamstas, ir nuo Tavutes³¹. Labai rupi, nežinau ar paimet suntini ar ne. Mes nieko nežinam ir nuo Tavutes negavau, kaip aš jai parašiau su Šv Kalėdam, tai ir asakima negavau. Gal į kita vieta persikėlė giventi.

Mes dabar asam sveiki, tuo kartu ir Julės sveikata pagerėjo. Vandeni netrauki, o ukolais³² gidi, pirkam amerikonišku vaistu, nuo kuriu sveikata žimei pagerėjo, nors ir brangei kainavo, bet ka padarisi. Sveikata ir žmogus pasauli ira brangiause. O daugiau givenam po senove, varkstam ir galo nesimata, ar sulauksim to švesesnio ritojaus. Tiesa, gaunam nuo Viktoro³³ laiškus, dabar nesenai gavam laišką ir nuotrauka. Labai gražiai atrodo kaip givas, kada givena pas mūsų. Kaip paimem laišką ir jo nuotrauka, visi apverkim, kad tik vienas mūsų vaikeliu palika givas. Bet ka padarisi, turbūt toki Dievo vale, o mes preš į bejėgiai. Praėjo tas skaudus laikas,

.....
³¹ T. Mingėlaitės.

³² Švirkštais leidžiamais vaistais.

³³ V. Šniuolio.

kad Laurutis³⁴ išsiskiri iš mūsų tarpo, tas neužmirštas kovo mėnuo, kuris paliks per amžius mūsų širdyse. Buvom užpirke Šv mišes už Lauručia siela. Mišias buvo atlaikitas Pašušvi kovo 14 diena. Visi pasimeldėm, tik liudna buva, kad negavam nuo jūsų laiškų. Kai gauste laiška nuo manes, labai prašau ko skubiause parašikit atsakima. Taip ir baigiu rašiti, sakau sudievu. Jūsų pasiilge.

Terėsė Mikn[iūtė]

*Parengė, įvadą ir paaiškinimus parašė
Vyktas Vaitkevičius*

SANTRUMPOS

KRTM GEK – Buvusio Kauno rezistencijos ir tremties muziejaus gautų eksponatų registracijos knyga.
LYA – Lietuvos ypatingasis archyvas.

LKŽe – *Lietuvių kalbos žodynas* 1–20: elektroninė versija, Vilnius: Lietuvių kalbos institutas, 1941–2002 (www.lkz.lt).

LITERATŪRA

- Kašėta Algis (par.) 2006. *Liongino Baliukevičiaus – partizano Dzūko dienoraštis. 1948 m. birželio 23 d. – 1949 m. birželio 6 d.*, Vilnius: Lietuvos gyventojų genocido ir rezistencijos tyrimų centras, 2 leid.
Kaunietis Romas (sud.) 2014. *Laisvės kovotojų prisiminimai* 9, Vilnius: Margi raštai.
Malinauskaitė Aurelija (sud.) 1999. *Laisvės kovos Prisikėlimo apygardoje*, Vilnius: Lietuvos gyventojų genocido ir rezistencijos tyrimų centras, Šiaulių „Aušros“ muziejus.
Malinauskaitė Aurelija, Juodis Darius (sud.) 2012. *Partizano keliu. Partizano Juozo Paliūno-Ryto prisiminimai*, Vilnius: Lietuvos gyventojų genocido ir rezistencijos tyrimų centras.
Petrauskas Gediminas 2019. *Akmenės, Anykščių, Jurbarko, Kauno, Mažeikių, Molėtų, Radviliškio ir Ukmergės rajonų archeologinių žvalgymų 2018 m. ataskaita*, Vilnius-Pašulniškės.
Petrauskas Gediminas, Petrauskienė Aistė, Vaitkevičius Vyktas 2018. „Iš Lietuvos Laisvės Kovos Sąjūdžio istorijos: 1949 m. rugpjūčio 13 d. Užpelkių miško kautynės“, *Acta Historica Universitatis Klaipedensis* 36, p. 151–174.
Petrauskas Gediminas, Vaitkevičius Vyktas 2019. „II Pasaulinio ir Lietuvos partizaninio karo vietų žvalgymai Jurbarko, Kauno ir Radviliškio rajonuose“, in: *Archeologiniai tyrinėjimai Lietuvoje 2018 metais*, Vilnius: Lietuvos archeologijos draugija, p. 590–600.
Vaišvila Alfonsas 2018. *Nenusilenkusi Šiluva*, Vilnius: Versmė.
Vaitkevičius Vyktas 2018. „Lietuvos partizanų tapatybės dėlionė“, *Liaudies kultūra* 4, p. 11–23.
Vaitkevičius Vyktas 2020. „Lietuvos laisvės kovos sąjūdžio Taryba: nariai, jų veikla ir diskusijos“, *Acta Historica Universitatis Klaipedensis* 40, p. 143–377.

.....
34 Laurynas Mingėlas.